

Young te horen, maar wel: Georg Simmel.¹ Bauman verrast.

BIBLIOGRAFIE

- BAUMAN, Z. (1989), *Modernity and the Holocaust*, Cambridge, Polity Press.
- BAUMAN, Z. (1995), "The strangers of consumer era", *Tijdschrift voor Criminologie*, 210-218.
- BAUMAN, Z. (1998), *Globalization. The Human Consequences*, Cambridge, Polity Press.
- BAUMAN, Z. (2000a), *Liquid Modernity*, Cambridge, Polity Press.
- BAUMAN, Z. (2000b), "Social issues of law and order", *British Journal of Criminology*, 205-221.
- BAUMAN, Z. (2001), *Community. Seeking Safety in an Insecure World*, Cambridge, Polity Press.
- BAUMAN, Z. (2002), "Violence in the age of uncertainty", in CRAWFORD, A. (ed.), *Crime and Insecurity. The Governance of Safety in Europe*, Cullompton, Willan, 52-73.
- BAUMAN, Z. (2004a), *Wasted Lives. Modernity and its Outcasts*, Cambridge, Polity Press.
- BAUMAN, Z. (2004b), *Europe. An Unfinished Adventure*, Cambridge, Polity Press.
- BAUMAN, Z. (2005), *Work, Consumerism and the New Poor. Second Edition*, Maidenhead, Open University Press.
- BOUTELLIER, H. (2002), *De veiligheidsutopie*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers.
- BOUTELLIER, H. (2005), *Meer dan veilig*, Den Haag, Boom Juridische Uitgevers.
- CHRISTIE, N. (1993), *Crime Control as Industry. Towards Gulags, Western Style?*, Londen, Routledge.
- COHEN, S. (1971), "Introduction", in COHEN, S. (ed.), *Images of Deviance*, Londen, Penguin, 9-25.
- COHEN, S. (1974), "Criminology and the sociology of deviance in Britain. A recent history and a current report", in ROCK, P. en MCINTOSH, M. (eds.),

¹ Het interview zal samen met een aantal andere teksten van Bauman bij Boom Juridische Uitgevers gepubliceerd worden. Voor dit boek werken we samen met een reeks auteurs uit Vlaanderen, Nederland en Engeland: Zygmunt Bauman, Hans Boutellier, Erik Claes, Keith Hayward, Ronnie Lippens, Elisabeth Lissenberg, Koen Raes, Willem Schinkel, Walter Weyns en Jock Young.

Deviance and Social Control, Londen, Tavistock Publications, 1-40.

MILLS, C.W. (2000), *The Sociological Imagination. Fortieth Anniversary Edition*, Oxford, Oxford University Press.

PRATT, J. (2002), *Punishment and Civilization. Penal Tolerance and Intolerance in Modern Society*, Londen, Sage.

WOLFE, A. (2000), "Afterword", in MILLS, C.W., *The Power Elite. New Edition*, Oxford, Oxford University Press, 363-381.

TOM DAEMS*

RECHTSHULP EN ADVOCATUUR

DE VERHAALBAARHEID VAN DE KOSTEN EN DE TOEGANG TOT HET (GE)RECHT¹: ONAFSCHEIDELIJK MET ELKAAR VERBONDEN

Inleiding

Het cassatie-arrest van 2 september 2004² leek als een donderslag bij heldere hemel alhoewel de regeringsverklaring van 14 juli 2003 reeds het onderwerp van de advocatenerelonen en de verhaalbaarheid ervan had aangesneden³. Cassatie oordeelde dat de kosten en het ereloon van de advocaten deel konden uitmaken van de schadevergoeding bij contractbreuk. Het arrest zelf blonk niet uit in helderheid en gaf dus aanleiding tot tal van commentaren⁴. Te vermelden zijn de studiedagen die georganiseerd werden door Magistratuur en Maatschappij omdat zij een duidelijk verband legden tussen enerzijds de

* Aspirant van het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek - Vlaanderen, Instituut voor strafrecht, K.U.Leuven.

¹ Verwerking van gegevens tot 31 augustus 2006

² Cass., 2 september 2004 *R.W.* 2004-05, 535, concl. Advocaat-generaal A. HENKES

³ <http://www.dekamer.be/51-0020, 52>.

⁴ Zie o.a. B. DE TEMMERMAN, "De verhaalbaarheid van kosten van juridische bijstand op het knooppunt van het aansprakelijkheidsrecht en procesrecht", *R.W.* 2004-05, K. VAN KILDONCK, "Verhaalbaarheid advocatenhonorarium, *NJW* 2005, 182-197; P. LEFRANC, "Verhalen van kosten", *T.B.B.R.*, 2005, 179-197.

verhaalbaarheid van de kosten en de toegang tot het recht⁵. Het probleem dat het arrest heeft opgewekt mag niet beperkt blijven tot de ereloonstaat van de advocaat - nochtans een belangrijk item voor de advocatuur, want zij hield hierover een advocatendag op 19 mei 2006⁶ -, maar vraagt om een structureel herdenken van de toegang tot het recht en het gerecht, waar de verhaalbaarheid van de kosten deel van uitmaakt. Dit betekent dat de verhaalbaarheid van de kosten en erelonen van advocaten geen louter procedureel gegeven is op het einde van een proces, maar juist deel uitmaakt van de toegang tot het recht en het gerecht. Vandaar ook dat een loutere thematische aanpak van het probleem van de verhaalbaarheid van kosten en erelonen van advocaten geen fundamenteel antwoord biedt. Het verheldert niet welke problematiek er verscholen zit achter de huidige discussie en de eerder partiële aanpak van het probleem.

1. De verhaalbaarheid van de kosten: stand van zaken

Het arrest van het Hof van Cassatie was nochtans maar de aanzet tot het debat. Intussen heeft het Arbitragehof reeds 2 maal uitspraak gedaan over de ongelijke behandeling bij de verhaalbaarheid van de kosten en erelonen van de advocaten. Het Hof stelt in haar arrest van 19 april 2006 dat er geen wettelijke bepalingen zijn die toelaten het honorarium en de kosten van een advocaat te laste te leggen van de eisende partij of van de burgerlijke partij die in het ongelijk gesteld worden bij een burgerlijke aansprakelijkheidsvordering. Het Hof komt tot de schending van artikel 10 en 11 Grondwet en artikel 6.1 EVRM. De discriminatie schuilt echter niet in de bepalingen van het burgerlijk wetboek. Het Hof van Cassatie oordeelde niet onterecht dat de verhaalbaarheid van de kosten en de erelonen van

advocaten voortvloeit uit artikel 1153 B.W., dus deel uitmaakt van de contractuele schadevergoeding. Het probleem stelt zich eerder bij de andere gedingvoerende partijen die met succes een procedure afsluiten. Hiervoor is er niet onmiddellijk een rechtsgrond aanwezig. Het arrest van 14 juni 2006⁷ van het arbitragehof graaft nog dieper in het probleem en stelt dat artikel 1153 B.W. waarover het arrest van het Hof van cassatie gaat, enkel doelt op geldschulden en niet op waardeschulden. Het Arbitragehof concludeert dat er geen algemeen wettelijk kader is voor het beslechten van de verhaalbaarheid van de kosten en de erelonen van de advocaten.

Het Arbitragehof oordeelt dat de wetgever thans aan zet is en in haar arrest van 19 april 2006 somt het hof nogmaals de principes op waarmee de wetgever de huidige impasse moet klaren. De principes zijn de toegang tot de rechter, de wapengelijkheid en het waarborgen van een evenwicht tussen de procespartijen⁸.

Eén van de eerste beleidsantwoorden op de door de rechtspraak gestelde problematiek is terug te vinden in het advies van de Hoge Raad van Justitie van 25 januari 2006⁹. Dit advies bespreekt de eerste vier ingediende wetsvoorstellen. 2 wetsvoorstellen gingen uit van mevrouw Nyssen¹⁰, één van de heer Destexhe¹¹. Het vierde wetsvoorstel ging uit van de heren Vandenberghen en Ste-

⁵ P. LEFRANQ en F. EVERS, (ed.), *De verhaalbaarheid van de kosten van verdediging: en wat met de toegang tot de rechter?*, Tegenspraak Cahier, 25 en 25 bis, die Keure, Brugge, 2005 en 2006 (157p.)

⁶ J. STEVENS (ed.), *Advocatenerelonen. Verslagboek IIIe Advocatendag: "Hoeveel advocaat voor je geld? (En hoeveel geld voor je advocaat, die Keure, Brugge, 2006, 306p.*

⁷ Arbitragehof 14 juni 2006 nr. 95/2006

⁸ Arbitragehof 19 april 2006 nr. 57/2006, B.4.3.

⁹ HOGE RAAD VOOR DE JUSTITIE, *advies over de wetsvoorstellen inzake de verhaalbaarheid: terugbetaling van kosten en erelonen van advocaten*, 25 januari 2006, 25p.

¹⁰ Wetsvoorstel tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek en het Wetboek van Strafvordering in verband met de terugbetaling van de gerechtskosten (ingediend door mevrouw Clothilde Nyssens), *Parl. St. Senaat*, 9 juli 2003, 3-51/1, 5p.

¹¹ Wetsvoorstel tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek en het Wetboek van Strafvordering, betreffende de terugbetaling van de uitgaven die niet bij de kosten inbegrepen zijn (ingediend door de heer Alain Destexhe), *Parl. St. Senaat*, 9 september 2003, 3-204/1.

verlync¹². Dit laatste voorstel handhaaft het systeem van de rechtsplegingvergoeding, maar laat de invulling ervan over aan de Orde van Vlaamse Balies (OVb) en de Ordres des barreaux francophones et germanophone (OBFG). Deze overheden hebben al een voorstel van basisbedragen uitgewerkt overeenkomstig de waarde-bepaling van het geschil. De rechtsplegingvergoedingen, te betalen door de verliezende partij situeren zich tussen de 150 € tot 15 000 €. Dit wetsvoorstel lijkt de goedkeuring weg te dragen door de respectieve balies omdat zij concreet invulling geeft aan de te recupereren bedragen (het zijn geen kosten of erelonen), wat in de andere wetsvoorstellen niet het geval was. Daar werd het aan de billijkheid van de rechter overgelaten.

De ministerraad van 24 februari 2006 besloot echter dat de voorgestelde wijzigingen van de rechtsplegingvergoedingen door de respectieve overheden van de advocatuur schadelijke gevolgen konden hebben voor de toegang tot het gerecht, vooral voor de minstbesteden. Een verhoging van de rechtsplegingvergoedingen is wel voorzien in geval van misbruik van de procedure. De regering oordeelde dat het aan de minister toekomt, lees de Koning, om de barema's te bepalen en niet aan de respectieve oorden¹³.

En hier komt men dan tot de kern van het debat. Het volstaat niet om thematische oplossingen voor te stellen als een fundamenteel debat zich opdringt. Zowel het Arbitragehof als de minister van Justitie wijzen op de belangrijke schakel in het huidige debat met name de toegang tot het gerecht. De minister van Justitie heeft in haar verschillende beleidsnota's al de nadruk gelegd

op de band tussen de verhaalbaarheid van de kosten en de toegang tot justitie¹⁴. Ook de Hoge Raad voor de Justitie stelt in haar advies dat de invoering van de verhaalbaarheid na een relevante periode grond moet worden geëvalueerd, in het bijzonder inzake het impact ervan op de toegang tot justitie¹⁵. En daar wringt nu al een tijdje het schoentje. De deeloplossingen die via sommige wetsvoorstellen en geïnspireerd door de respectieve overkoepelende advocatenorden naar voor geschoven worden, lijken enkel tegemoet te komen aan de verzuchtingen van de beroepsgroep. Op zich is de verhaalbaarheid van de erelonen en kosten geen probleem, maar wel als het niet ingebed wordt in een verruimde en vernieuwde organisatie van de juridische bijstand. Een louter processuele oplossing is onvoldoende.

Recent zijn de ideeën van de minister van Justitie omgezet in enkele nieuwe wetsvoorstellen die zowel in kamer¹⁶ als senaat¹⁷ zijn ingediend. De memorie van toelichting van deze wetsvoorstellen gaat uitvoerig in op de mogelijke drempel die het verhogen van de kosten en het ereloon kan doen ontstaan voor de toegang tot de rechter. De wetswijzigingen die worden voorgesteld, beperken zich echter tot de hoogte van de mogelijke te recupereren bedragen in geval van het verlies van de procedure. Een globale visie op het voorzien van een algemene toegang tot het recht en het wegwerken van de vele obstakels daartoe ontbreekt.

¹² Wetsvoorstel tot wijziging van de artikelen 1018.6° en 1022 van het Gerechtelijk Wetboek (ingediend door de heren Hugo Vandenberghe en Jan Steverlynck), *Senaat* 2004-2005, nr. 3-1342/1; Hetzelfde wetsvoorstel werd reeds in de kamer ingediend door de heer Patrick De Groote; wetsvoorstel tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek betreffende de rechtsplegingsvergoeding (ingediend door de heer Patrick De Groote), *Parl. St. Kamer*, 19 april 2005 nr. 1719/001

¹³ *Hand. Kamer*, 2005-2006, 28 maart 2006, 3-4.

¹⁴ Beleidsnota van de minister van justitie, 19 november 2004, <http://www.dekamer.be/51-1371/018>, 9 en beleidsnota van de minister van justitie, 28 oktober 2005, <http://www.dekamer.be/51-2045/005>, 13-15.

¹⁵ HOGE RAAD VOOR DE JUSTITIE, *oc.*, 5-6.

¹⁶ Wetsvoorstel betreffende de verhaalbaarheid van de erelonen en kosten verbonden aan de bijstand van een advocaat (ingediend door mevrouw Hilde Claes en de heer Walter Muls), *Parl. St., Kamer*, 10 juli 2006, 2618/001, 21p.

¹⁷ Wetsvoorstel betreffende de verhaalbaarheid van de erelonen en kosten verbonden aan de bijstand van een advocaat (ingediend door Fauzaya Talhaoui en Flor Koninckx), *Parl. St., Senaat* 4 mei 2006, 3-1686/1, 12p.

De minister van Justitie gaat in het hele debat over de verhaalbaarheid op de rem staan en tempert de voorstellen van de advocatuur. Het is dan ook aan de advocatuur om het debat te verruimen, wil zij achteraf niet buitenspel gezet worden. Er is te veel pudeur zichtbaar om het debat over de verhaalbaarheid van de kosten en erelonen open te trekken tot het debat naar de toegankelijkheid van het gerecht¹⁸. Onmiddellijk circuleren er dan spookbeelden over nog meer gerechtelijke achterstand of misbruik van procedures, alhoewel tot op heden hierover geen enkele gegronde studie voor handen is die de indicatoren van achterstand of misbruik van procedures blootlegt. De Hoge Raad voor de Justitie kan gevolgd worden waar zij stelt dat er een betrouwbaar systeem van indicatoren moet worden ontwikkeld om de effecten van de wet op de verhaalbaarheid van de kosten en erelonen te evalueren. Dit kan enkel maar indien men op voorhand reeds inzicht heeft in de huidige effecten (ex ante)¹⁹. En dit is geenszins het geval.

2. Toegang tot het gerecht: hoever staat het debat hier?

Op het vlak van de toegang tot het gerecht zijn ook hier slechts deeloplossingen terug te vinden. Een wetswijziging heeft de FOD Justitie belast met de subsidiëring van de organisatie van de juridische tweedelijnsbijstand²⁰. Deze kosten

worden dus niet alleen meer gedragen door de advocaten zelf via hun jaarlijkse baliebijdragen en door de advocaten-vrijwilligers die aan de juridische tweedelijnsbijstand participeerden en die extra bijdroegen door de afhouding van het voorziene percentage van de hen toegekende staatsvergoeding. De Koning wordt belast met de nadere regels voor de uitvoering, meer bepaald de manier waarop de subsidies zullen worden verdeeld over de verschillende Ordes, wat zij ook heeft gedaan bij KB 10 juni 2006 tot wijziging van het koninklijk besluit van 20 december 1999 tot vaststelling van de voorwaarden voor de toekenning, het tarief en de wijze van uitbetaling van de vergoeding die overeenkomstig artikel 508/19, 508/20, 508/22 en 508/23 van het Gerechtelijk Wetboek wordt verleend aan advocaten²¹ en waarvan het opschrift thans luidt: KB houdende uitvoeringsbepalingen inzake de vergoeding die aan advocaten wordt toegekend in het kader van de juridische tweedelijnsbijstand en inzake de subsidie voor de kosten verbonden aan de organisatie van de bureaus voor juridische bijstand. Het KB behandelt minutieus de te volgen procedure voor het ontvangen van de subsidies alsook de stukken die deze betalingen verantwoorden. De overkoepelende ordes OVB en OBFG hebben hierbij een belangrijke rol tegenover de locale balies. Met het ontvangen van subsidies laat de advocatuur de inmenging toe van de minister van Justitie die steeds de mogelijkheid heeft om bijkomende gegevens op te vragen alsook subsidies terug te vorderen.

De wetswijziging betekent enerzijds voor de beroepsgroep dat zij niet langer meer alleen moeten instaan voor de kosten van de organisatie voor de juridische bijstand, wat een pluspunt is. Anderzijds is het de vraag of het niet beter is de organisatie uit handen te geven en toe te vertrouwen aan een instelling van publiek recht.

¹⁸ Zie J. STEVENS, "Hoeveel advocaat voor je geld?", *Ad Rem*, 3/2006, juli 2006, 4-8.

¹⁹ K. VAN AEKEN, "Wetsevaluatie tussen woord en daad", *Tijdschrift voor wetgeving*, 3, 2003, 31-37.

²⁰ Wet van 23 december 2005 houdende diverse bepalingen, *B.S.* 30 december 2005. Er wordt een hoofdstuk Vbis ingevoerd met als enige artikel 508/19bis Ger.W. met als inhoud: Er wordt in een jaarlijkse subsidie voorzien voor de kosten verbonden aan de organisatie van de bureaus voor juridische bijstand ten laste van de begroting van de FOD Justitie. Deze stemt overeen met 8.108% van de in artikel 508/19, § 2 bedoelde vergoeding." De Koning wordt belast met de nadere regels voor de uitvoering, meer bepaald de manies waarop de subsidies zullen worden verdeeld over de verschillende Ordes. De wetswijziging is het gevolg van een vonnis van de rechtbank van eerste aanleg van Brussel, ten gevolge van procedures ingespannen door de Franstalige Ordes van

Advocaten. Rb. Brussel (Franstalig), 4e kamer, 3 maart 2005, *J.L.M.B.* 2005, 733; E. BREWAEYS, "Staat moet kosten voor juridische bijstand van Franstalige balies vergoeden", *Juristenkrant* nr. 109 11 mei 2005, 16. Ook aan Vlaamse zijde is een procedure ingespannen en allicht in een dading omgezet.

²¹ *B.S.* 13 juni 2006

Het zal de advocatuur ontlasten van tal van financiële verplichtingen voor de organisatie van de juridische bijstand. Tevens zal de advocatuur niet meer rechter en partij zijn bij het verdelen van de subsidies voor de organisatie van de juridische bijstand en bij het toekennen van de vergoedingen (via het puntensysteem)²² en de controle hierop die gebeurt via de jaarlijkse kruiscontroles. Zij kan zich dan voor de juridische bijstand toeleggen op haar eigenlijke taak, nl. bijstand verlenen en het beleid vanuit een meer onafhankelijke positie sturen²³. Dergelijke organisatie kan eveneens plaats geven aan de rechtzoekende die al dan niet vertegenwoordigd is in het bestuursorgaan. Dergelijke wijziging kan een aanzet zijn tot het hertekenen van de toegang tot het recht en het gerecht. Tevens moet er dan ook de nodige aandacht besteed worden aan andere vormen en wijze van conflictbeslechting zoals bemiddeling²⁴.

Dat het landschap vandaag de dag sterk verdeeld is, blijkt uit het feit dat er drie instanties zijn die zich bezig houden met juridische bij-

stand. De commissie voor juridische bijstand is verantwoordelijk voor de eerstelijnsbijstand, het bureau voor juridische bijstand staat in voor de juridische tweedelijnsbijstand en de bureaus voor rechtsbijstand spreken zich uit over de toekenning van de rechtsbijstand. De laatste procedure is recent nog vereenvoudigd²⁵. Het zijn drie organen met elk een aparte subsidiëring en financiering. Ook op procedureel vlak blijkt dat de wetgever het nodige moet doen om een brug tussen juridische bijstand en rechtsbijstand te maken alhoewel deze in se dezelfde finaliteit hebben. Zo stelt de wet tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek met betrekking tot de juridische bijstand van 15 juni 2006²⁶ dat de advocaat van de aanvrager die kosteloze juridische bijstand heeft bekomen de beslissing van het bureau voor juridische bijstand onverwijld overzendt aan de bevoegde rechtbank als zijn cliënt tevens een verzoek tot rechtsbijstand wil indienen. De wet van 1 juli 2006 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek met betrekking tot de rechtsbijstand antwoordt hierop dat de beslissing van het bureau voor juridische bijstand die de gedeeltelijke of volledige kosteloze juridische tweedelijnsbijstand verleent, geldt als bewijs van ontoereikendheid van inkomsten zodat de rechter of het bureau voor rechtsbijstand zijn beslissing hierop kan gronden. Recent zette de implementatie van de Europese Richtlijn van 2003/8 EG van de Raad van 27 januari 2003 tot verbetering van de toegang tot de rechter bij grensoverschrijdende geschillen²⁷, door middel

²² Het bureau voor juridische bijstand kan de punten herleiden naargelang de prestaties (zie recent nog bevestigd in Koninklijk Besluit van 19 juli 2006 tot wijziging van het koninklijk besluit van 20 december 1999 houdende uitvoeringsbepalingen inzake de vergoeding die aan de advocaten wordt toegekend in het kader van de juridische tweedelijnsbijstand en inzake de subsidie voor de kosten van verbonden aan de organisatie van de bureaus voor juridische bijstand, *B.S.* 1 augustus 2006). Omgekeerd is niet voorzien terwijl de punten alsook de vergoedingen hieraan verbonden aan de zeer lage kant liggen en zelfs bij stagiairs een argument zijn om af te haken (zie G. FRANSSEN, S. GIBENS en K. VAN AEKEN, "De advocaten-stagiairs in het gerechtelijk arrondissement Antwerpen", *R.W.* 2004, 34-38). Bovendien heeft de advocaat wier punten herleid worden geen enkele beroepsmogelijkheid tenzij zijn eigen orde te dagvaarden ...

²³ S. GIBENS, "De financiering van de juridische bijstand: een verkenning", in *Advocatenverenigingen* J. STEVENS (ed.), die Keure, Brugge, 2006, 179-196.

²⁴ Zoals intussen verder geïnstitutionaliseerd in de wet van 21 februari 2005 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek in verband met de bemiddeling, *B.S.*, 22 maart 2005.

²⁵ Wet van 1 juli 2006 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek met betrekking tot de rechtsbijstand, *B.S.* 10 augustus 2006. zie ook nog de mogelijkheid van de kosteloze bijstand van een technisch adviseur bij gerechtelijke deskundigenonderzoeken Wet van 20 juli 2006 houdende de diverse bepalingen, *B.S.* 28 juli 2006.

²⁶ *B.S.*, 31 juli 2006. erratum, *B.S.* 10 augustus 2006. zie B. MAES, "Wet tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek met betrekking tot juridische bijstand" *RABG* 2006 13-14, 1075-1076.

²⁷ Richtlijn 2003/8/EG van de Raad tot verbetering van de toegang tot de rechter bij grensoverschrijdende geschillen, door middel van gemeenschappelijke minimumvoorschriften betreffende rechtsbijstand bij die

van een gemeenschappelijke minimumvoorschriften betreffende rechtsbijstand deze eerder kunstmatige en allicht om historische redenen ontstane opsplitsing tussen de juridische bijstand en de rechtsbijstand in de schijnwerpers. De richtlijn maakt dergelijk onderscheid niet omdat de meeste landen, waaronder België's buurlanden deze opdeling niet kennen²⁸. De implementatie gebeurde via de twee vernoemde wetswijzigingen op de juridische bijstand en de rechtsbijstand.

Een wijziging van de juridische bijstand moet niet alleen gelden voor de meest behoeftige rechtzoekende, maar voor alle strata in de samenleving. Het idee van een algemene rechtsbijstandsverzekering²⁹ heeft op de ministerraad van 2 juni 2006 geleid tot een akkoord over het opmaken van een modelcontract inzake de rechtsbijstand³⁰. Een richtbedrag van 144 g (exclusief taxen) wordt vooropgesteld met bijna alle materies als voorwerp van de verzekering, zij het met redelijke tussenkomstlimieten voor de verzekeraars. Moeilijke echtscheidingen en arbeidszaken zullen het voorwerp uitmaken van bijkomende premies. Een heikel punt in dit alles is allicht de ereloon - en onkostenstaten van de advocaat aangezien deze de belangrijkste uitgavenpost is voor de verzekeraars. Transparante tarifiering, of deze nu door de vrije markt-principes tot stand komen dan wel via baremisering gecoördineerd door de overheid, - en het Duits systeem en de Zweedse ervaringen kunnen hier

voor een mogelijk referentiekader bieden³¹. - zal dan ook noodzakelijk zijn. De impasse over de verhaalbaarheid van de kosten en het ereloon moet dan ook hierop betrokken worden. Niets belet de beleidsmakers om verder na te gaan of een privaat-publieke samenwerking, al dan niet geïnstitutionaliseerd, tot de mogelijkheden behoort. Het opzetten van een bestuur voor de toegang tot het recht, waar het beleid voor de juridische bijstand als de rechtsbijstandsverzekering vorm kan krijgen en waarin de ereloonstaten allicht een belangrijk item zullen zijn?

In dergelijke beleids- of bestuur moet dan ook voortdurend gesleuteld worden aan de voorwaarden tot de toegang tot het recht en het gerecht. Zo is het verbreden van de populatie die in aanmerking komt voor de kosteloze juridische bijstand alleen maar aan te moedigen. Het is ook hier opvallend dat de wijzigingen op de wet op de juridische bijstand slechts partieel zijn, nergens steun vinden in een bredere monitoring van de juridische bijstand, zoals recent nog de wijziging van het koninklijk besluit van 7 juli 2006 tot wijziging van het koninklijk besluit van 18 december 2003 tot vaststelling van de voorwaarden van de volledige of gedeeltelijke kosteloosheid van de juridische tweedelijnsbijstand en de rechtsbijstand³². Hier worden personen die stellen een collectieve schuldenregeling te zullen aanvragen of reeds een beslissing tot toelaatbaarheid hebben bekomen van de beslagrechter, toegelaten tot de kosteloze juridische bijstand. Tevens wordt het in aanmerking te nemen bedrag voor elke persoon ten laste van de aanvrager opgetrokken tot 15 % van het leefloon, terwijl dit voorheen 10 % was. Het betreft een uitbreiding van de toegang voor de rechtzoekenden, maar een globaal overzicht of beleid ontbreekt. Niet alleen aan de vraagzijde maar ook de aanbodzijde is transparantie ver zoek. Een recent ministerieel besluit heeft het puntenstelsel op basis waarvan de vergoedingen wor-

geschillen, *P.B.*, L., 31 januari 2003, *err*, *P.B.*, L. 32, 7 februari 2003

²⁸ C. DRIESEN, G. FRANSSEN, S. GIBENS en J. VAN HOUTTE, *Naar een meer performante rechts-hulp: een rechtsvergelijkende en rechtssociologische studie*, Brussel, Larcier, 2006, nog te verschijnen.

²⁹ H. SMEYERS, "De toegang tot het (ge)recht: de rechtsbijstandsverzekering als oplossing" in *De verhaalbaarheid van de kosten van verdediging en wet met de toegang tot de rechter*, F. EVERS en P. LEFRANC (ed.), die Keure, Brugge, 2006, 101-110.

³⁰ <http://presscenter.org/repository/news/971/nl/971c6263e2a7f2e8a6ab95dfoa219037-nl.pdf>

³¹ M. KILIAN M. & F. REGAN, "Legal Expenses Insurance and Legal Aid - Two sides of the same coin? - The Experience From Germany & Sweden", *International Journal of the Legal Profession*, 2004, 233-255.

³² *B.S.* 20 juli 2006.

den toegekend geactualiseerd³³. Bij sommige posten zoals de vernietiging van het huwelijk werden punten afgenomen en andere posten zoals verzoekschriften in het raam van een collectieve schuldenregeling krijgen punten bij. Een algemene opmerking hierbij is dat het toekennen van bijkomende punten voor het voeren van bepaalde veel gevoerde procedures het totaal aantal punten vlugger kan doen stijgen dan het afnemen van punten bij procedures die haast niet of weinig voorkomen. De vraag is of het effect ingeschat is van dergelijke wijzigingen, te meer daar het budget van de juridische bijstand een gesloten financiering betreft.

3. Conclusie

Opnieuw is er een oproep naar een globale visie over de toegang tot het recht. De verhaalbaarheid van de kosten en ereloon van de advocaat moet deel uitmaken van deze visie. Voorlopig lijkt dit nog niet het geval te zijn. De balies staan ver af van de visie die de minister van justitie erop nahoudt. Een mogelijke toenadering bestaat er dan ook in om het debat vanuit een bredere sociale en maatschappelijke invalshoek te benaderen. Het voeren van dialogen over justitie met een inventarisering van problemen in verband met justitie, waaronder ook rechtshulp - zij het eerder beperkt - ³⁴, is dan ook een belangrijke start. Ook de verschillende wetsvoorstellen die het verband tussen de toegang tot justitie en de verhaalbaarheid van de kosten leggen, zijn een goede stap in de richting van een ruimer debat. Het mag er echter niet toe beperkt blijven.

Daarnaast is het van belang dat het beleid in verband met de juridische bijstand als belangrijkste component van de toegang tot het (ge)recht transparanter wordt, niet alleen in haar organisatie, maar ook in de uitwerking ervan op de

vraag en -aanbodzijde. Is het efficiënt, laat staan effectief te noemen dat drie verschillende organen zich toelagen op de juridische bijstand en de rechtsbijstand alhoewel zij allen betrekking op de juridische bijstand in de brede zin van het woord. Kan het beleid van de juridische bijstand bovendien niet opengetrokken worden naar haar private evenknie en dit via een publiek-private samenwerking, liefst geïnstitutionaliseerd? Dit vraagt om een verregaande bevraging en bestudering van de toegang tot het (ge)recht, wat een permanente opdracht is met verregaande beleidsconsequenties.

STEVEN GIBENS

MENSENRECHTEN

STRAATSBURG FLASH - OVERZICHT VAN RECHTSPRAAK VAN HET EUROPEES HOF VOOR DE RECHTEN VAN DE MENS IN 2005

Inleiding

1. In 2005 heeft het EHRM voor het eerst de kaap van de duizend arresten op een jaar gehaald. In veertien zaken was België de verwerende partij. Aangezien het EHRM sinds zijn ontstaan in totaal "slechts" 5968 arresten heeft gevelde², betekent dit dat jurisprudentie van 2005 goed is voor één zesde van de bestaande arresten³. Ondanks

¹ De arresten zijn in het Frans en het Engels te vinden in de HUDOC-databank van het E.H.R.M.: www.echr.coe.int

² Het eerste arrest werd op 14 november 1960 gevelde in de zaak *Lawless t. Ierland*.

³ De jurisprudentiële inflatie maakt het onmogelijk om alle arresten en evoluties te bespreken. Bepaalde Grote Kamer arresten komen hier niet aan bod: EHRM (GK), *Leyla Sahin t. Turkije*, 10 november 2005: over het hoofddoekverbod in Turkije; EHRM (GK) *Bosphorus t. Ierland*, 30 juni 2005: over de vraag in welke mate het EHRM de tenuitvoerlegging van een Verordening van de Europese Unie kan toetsen. A fortiori werden bepaalde interessante Gewone Kamer arresten weggelaten. Dit is bijvoorbeeld het geval voor EHRM, *Bocos-Cuesta t. Nederland*, arrest van 10 november 2005, waar een schending van artikel 6 § 3 werd vastgesteld,